

Deniz İstikbal
distikbal@setav.org

Habermas'tan Kissinger'a Uzmanların Koronavirüs Yaklaşımı

HENRY KISSINGER, VİRÜS SÜRECİNE İLİŞKİN, "MEVCUT YAŞANAN KÜRESEL KARMAŞA DAHA ÖNCE YAŞANMADI. EKONOMİK OLARAK KIYASIN ZOR OLDUĞU BU DURUMU 2008 KRİZİ İLE DE KARŞILAŞTIRMAK MÜMKÜN DEĞİL. FAKAT KÜRESEL İŞ BİRLİĞİ İMKANI SAĞLANIR İSE KRİZİN SÜRESİ VE ETKİSİ KISITLANABİLİR" DEĞERLENDİRMESİNDE BULUNUYOR.

Son iki yüzyıllık süreçte insanoğlu yeni tedavi yöntemleri bularak birçok hayatın kurtarılmasını sağladı. Ancak 2019'un son aylarında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ölümcül virüs kısa bir sürede bütün kıtalara yayılarak küresel bir pandemi halini aldı ve 3 milyona yakın kişiye bulaşarak 190 binden fazla ölüme yol açtı. Avrupa'nın salgın merkezi haline gelmesiyle birlikte daha da ciddi bir krize dönüşen koronavirüs, devletleri de savunmasız bıraktı.

Sürecin Geleceği

Toplumları seyahat hakkından mahrum bırakan virüs yayılmayı sürdürürken siyasiler ise pek çok sorunla baş etmek zorunda kaldı. Özellikle işlerini kaybeden milyonlarca kişinin nasıl ve hangi şekilde temel yaşam malzemelerine ulaşacağı kaotik kriz ortamında önemli sorunlardan biri oldu. Hükümetler mevcut duruma her vatandaşa maddi yardım vererek çare bulmak istese de salgının devam etme süresinin uzaması durumu daha da kötüleştirdi. Ayrıca devlet yöneticileri için kritik bir eşik haline gelen salgın küreselleşmiş dünyanın

nasıl kısa bir süre içinde karmaşa ve kaosa sürüklenebileceğini ortaya çıkardı. Bu sürecin nereye varacağı konusunda ise tahminde bulunmak hala zorlu bir süreç işaret ediyor. Ancak eski düzenin içinden yetişmiş düşünürler sürecin geleceğine dair önemli yorumlar getiriyor. Küreselleşmiş eski düzeni tanımladıktan sonra yorumlara daha ayrıntılı olarak bakmak ise yaşanan süreci daha iyi analiz etmeye yardımcı olacaktır.

Eski düzen yani içinde yaşadığımız ve kendini neredeyse bütün krizlere rağmen reforme edebilen liberal düzen yeni bir çelişki ile karşı karşıya. Ülkeleri kendi ulusal kaynakları ile baş başa bırakan ve dışarıdan ürün tedarikini zorlaştıran koronavirüs küresel borsaları vurduktan sonra para birimlerine yönelerek ulusal hazinelerin erimesine sebep oldu. Merkezi hükümetler ise dev bütçelerle salgına cevap verdiler ve kamu kaynaklarını insanların temel yaşam ürünlerine erişebilmesi için seferber ettiler. Liberal teoremin aksine kendi kendine dengeye gelemeyen ekonomiyi tekrar istikrara kavuşturmak için piyasaya müdahale eden merkez bankaları da küresel krizi engellemeye çalıştılar. Batılı ülkelerin gelişmişliğini temsil eden liberal düzenin

önemli üyelerinden Avrupalılar ise iş birliğinin aksine tıbbi malzemelere el koyarak uluslararası düzenin kurallarına karşı durdular. Eski düzenin geri kalmış Doğu Asya'sı ile kıyaslandığında sistemin kurucu aktörleri olan Batılılar düzen ve iş birliğinden kaçınarak iyi bir sınav veremediler. Küresel bir karmaşa halini alan salgının getireceği yeniliklerin niteliğine bakıldığında ise karşımıza tahmin edilmesi zor, karmaşık ve yeni bir realiteye dayanan süreç çıkmaktadır.

Yeni Jeopolitik Söylem

Ulusal düzeyde verilen cevapların yerini küresel iş birliği almalı ve koronavirüs sonrası için hazırlık yapılmalı. ABD ise bu süreçte yeni bir Marshall Planı hazırlamalı, salgına karşı Avrupa ekonomik anlamda yalnız bırakılmamalı. Bu süreçte ABD üç yol izleyebilir. Salgına karşı küresel mücadele desteklenmeli ve direnç artırılmalı; virüsün dünya ekonomisine verdiği hasarın giderilmesine yardım için adım atılmalı ve öncülük edilmeli; liberal piyasanın korunması ve geliştirilmesi sağlanmalı. Ancak birçok eski kurum virüse karşı ağır bir yenilgi içinde iken liderlik için birileri de öne çıkmalı. Kriz ile mücadelede

öncülük yapacak liberal demokrasiler üstünlüklerini bu sayede koruyabilir ve yeni düzene uyum sağlayabilirler.

Henry Kissinger tarafından dile getirilen salgının yol açtığı karmaşa hakkında yorumlar küresel düzende yeni bir değişimin ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir. Jürgen Habermas ise fikirlerini şöyle açıklıyor: "Bu krizde hiçbir şey bilmediğimizi çok iyi bilerek hareket etmeliyiz. Çok sayıda önemli özgürlük ve hakların kısıtlanması durumu elbette ki çok sınırlı bir süre içinde kalmalıdır. İşte bizi bu post-demokratik çıkmazdan ancak kendini demokratik bir şekilde tasdik etme cesareti gösterebilen birlik olmuş bir Avrupa'nın çıkabileceğini itiraf etmek gerekir."

Kissinger, ABD'nin virüse karşı öncü olmasını tavsiye ederken Habermas birleşmiş bir Avrupa'ya vurgu yapıyor. Ancak iki düşünürün söylemlerinin henüz vücut bulduğunu söylemek için erken bir tarihteyiz. Berlin duvarının yıkılışı ve Lehman Brothers'ın iflası gibi koronavirüs de dünyayı değiştirebilecek olaylardan biri. Ancak koronavirüs her iki olaydan daha kötü sonuçları beraberinde getirebilir ve biz bugün sadece krizin boyutlarını hayal edebiliyoruz. Joseph S. Nye'nin salgın hakkındaki söylemlerinin boyutu da salgının eski düzende tecrübe edilmediği üzerine yoğunlaşıyor.

Noam Chomsky ise virüsü şöyle yorumluyor: Mevcut yaşanan kriz geçici olmakla birlikte sonrasında dünyayı iki büyük tehlike bekliyor. Bunlar nükleer savaş ve küresel ısınma. Yaşadığımız tehdit geçici ancak ardından gelecek problemleri görmezden gelirsek işte bu bizim sonumuz olacaktır. Salgınla başa çıkabilmek için gerekenler arasında askeri seferberlik var. Fakat bunun arkasından otoriter devletler gelebilir veya insan ihtiyaçlarını gözetemeyen yönetimler dünyada hakim olabilirler. Liberal düzenin koronavirüs sebebiyle bir karmaşa ve rekabet halini aldığı iddia etmek güç de-

gil. Ancak düzenin temellerinden olan iş birliğini mevcut yaşanan krizde görmek mümkün değil. Aksine Westphalia barış antlaşmasının temel bileşeni olan ulus devletler salgın ile kendi başlarına mücadele etmek zorunda kalıyor.

Koronavirüs sonrası küresel sistemin nasıl şekilleneceği konusunda fikir yürütmek zor olabilir ancak iş birliğinin eski dönemlere kıyasla pek revaçta olmayacağı söylenebilir. Ulus devletlerin güçleneceği, dış ticari korumacılığın gelişeceği, ulusal üretimin ve kendi kendine yeterliliğin önem kazanacağı gelecek yıllar, yükselmekte olan aktörlere birçok fırsat sunabilir.

Düzen ve Karmaşa

Henry Kissinger, virüs sürecine ilişkin, "Mevcut yaşanan küresel karmaşa daha önce yaşanmadı. Ekonomik olarak kıyasın zor olduğu bu durumu 2008 krizi ile de karşılaştırmak mümkün değil. Fakat küresel iş birliği imkanı sağlanır ise krizin süresi ve etkisi kısıtlanabilir" değerlendirmesinde bulunuyor. Robert D. Kaplan ise "Pandemi Batı dünyasının kırılganlıklarını ortaya çıkardı. Amerika ve Avrupa iş birliğini geliştirerek Doğu ile rekabete hazırlanmalı. Salgının sebep olduğu yaraları ancak Batı arasındaki iş birliği hızla sarabilir" diyor. Dolayısıyla söylem ve ifadeler iş birliğinin Batılı ülkeler arasında geliştirilmesi yönünde iken eylemlerin aynı amaca hizmet etmediğini söylemek mümkün.

Çin, Güney Kore ve Türkiye gibi yeni yükselen güçler ise birçok ülkeye yardım götürürken, Batılı liberal düzenin kurucuları kendi aralarında tıbbi malzemelere el koyma ile pandemiye cevap aramaktadır. Yaşanan olayları üç ay öncesinde tahmin etmek zor iken şimdi bütün dünya virüsün daha ne kadar ileri gidebileceğini tartışıyor. Koronavirüs sonrası küresel sistemin nasıl şekilleneceği konusunda fikir yürütmek zor olabilir ancak iş birliğinin eski dönemlere kıyasla pek revaçta olmayacağı söylenebilir.

Sonuç olarak ulus devletlerin güçleneceği, dış ticari korumacılığın gelişeceği, ulusal üretimin ve kendi kendine yeterliliğin önem kazanacağı gelecek yıllar yükselmekte olan aktörlere birçok fırsat sunuyor. Düzen ve karmaşa ise liberal düzenin düşünürleri tarafından söylendiği gibi Batı ile Doğu'nun rekabeti üzerinden gelişerek değişimi beraberinde getirecek potansiyele sahip. **K**